

Anmälan mot Haparanda tingsrätt angående handläggningen av ett tvistemål

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA och BB klagomål mot Haparanda tingsrätts handläggning av ett tvistemål. I anmälan anförde de bl.a. att stämningsansökan lämnades in redan den 18 oktober 1994 men att målet avgjordes först den 5 juni 2002 sedan parterna ingått förlikning i målet av det skälet att tingsrätten inte kunde lämna besked om när målet skulle avgöras.

Utredning

Dagboksbladet i tingsrättens mål T 341/94 inforrades och därefter remitterades ärendet till tingsrätten för upplysningar och yttrande över dels anledningen till att målet som kom in till tingsrätten 1994 avgjordes först 2002, dels orsaken till att – såvitt framgick av dagboksbladet – några handläggningsåtgärder inte vidtogs mellan den 30 maj 1997 och den 17 november 1997 samt mellan den 21 januari 1998 och den 2 februari 2000.

Tingsrätten kom in med ett yttrande till vilket var fogat ett yttrande från rådmannen CC.

CC anförde bl.a. följande.

Den 1 november 1998 tillträdde jag ett vikariat som rådman vid Haparanda tingsrätt. Jag tilldelades de mål som tidigare tillhört rotel 1. Målbalanserna på roteln var stora, särskilt med avseende på tvistemålen. Tingsrätten hade en längre tid arbetat med bara två domare mot normalt tre och rotel 1 hade varit utan ansvarig domare sedan våren 1998. Min uppgift var att få den löpande verksamheten på roteln att fungera. Den 4 februari 1999 erhöll jag tjänst som ordinarie domare vid tingsrätten. Jag behöll de mål som tilldelats roteln i samband med tillträdet som vikarie. Roteln tyngdes av en stor mängd stora och ålderstigna tvistemål. Vissa av dem var jag av jävsskäl hindrad att handlägga på grund av min tidigare verksamhet som advokat. En fördelning av dessa mål skedde mellan rotlarna. Efter det inledde jag arbetet med att gå igenom tvistemålen och ta ställning till lämplig fortsatt handläggning. På grund av mängden mål använde jag mig till stor del av metoden att kontakta ombuden per telefon för att diskutera lämpliga handläggningsåtgärder. I samma skede inledde tingsrätten förberedelserna för införande av målhanteringssystemet MÅHS. Systemet infördes i mitten av mars månad 1999. Under månaderna före och efter systemets införande begränsades förhandlingsverksamheten vid tingsrätten på grund

av utbildning och administrativt arbete till de mest angelägna målen. Mitt arbete med att ringa till ombud, utfärda förelägganden och förbereda mål för förhandlingar fortsatte dock. – Handläggningen av rubricerat mål, under den tid jag ansvarat för den, skall ses mot angiven bakgrund. Det bör vidare anmärkas att målet är avskrivet och beslutet har vunnit laga kraft, varför alla memorialanteckningar har rensats bort. Det enda jag har hittat av dessa är ett gammalt aktomslag med spridda noteringar inför en planerad förhandling och några anteckningar från telefonsamtal som har blivit liggande i min bokhylla.

Perioden 1998-01-21–2000-02-02

Vid den tid då jag övertog ansvaret för rotel 3 var målet förberett för avgörande genom mellandom av en fråga gällande preskription. Av dagboksbladet framgår att jag den 19 februari 1999 talade per telefon med advokat DD, ombud för kändanden, som ringde upp mig sedan jag meddelat sekreteraren att jag ville tala med honom. Han uttryckte tveksamhet mot att tillgripa mellandomsinstitutet, med hänsyn till den tidsutdräkt detta skulle kunna medföra. Jag ville ha även svarandeombudet, advokat EE:s, synpunkter på handläggningen. Jag minns att jag sökte honom vid många tillfällen, men att det var svårt att nå honom. Jag hade ett par ytterligare telefonkontakter med respektive ombud under våren och början av sommaren 1999. Olyckligtvis har dessa kontakter inte dokumenterats på dagboksbladet. Bristen har sin förklaring i införandet av MÅHS-systemet, som tyvärr under en inledningsperiod upplevdes som omständligt och resulterade i underlåtenhet att anteckna telefonsamtal på dagboksbladet. I samband med mina kontakter med ombuden bestämdes det till slut att målet trots allt skulle sättas ut till huvudförhandling under hösten 1999. AA hade påkallat avgörande med tredomarssammansättning. Det visade sig dock bli svårt att hitta ett datum som passade båda ombuden och domstolen, som inte har mer än tre domare. Dels fanns det flera större tvistemål, särskilt från rotel 3, där det brådskade med huvudförhandling, dels – enligt vad domstolssekreteraren FF har erinrat sig – var det besvärligt att få kontakt med ombuden, som skötte sina inbokningar själva utan sekreterarhjälp och som båda var flitigt inbokade under hösten. Av ett aktomslag som har återfunnits och enligt vad FF också har dragit sig till minnes, inriktades målsättningen på att hitta ett datum i januari år 2000 för huvudförhandlingen, eftersom lagmannen GG skulle vara upptagen efter den 25 januari 2000. Enligt anteckningarna förekom fem olika datum som alternativ. Inget av de datumerna tycks dock ha passat. Enligt en signerad anteckning på samma aktomslag har en definitiv inbokning till huvudförhandling den 6 april 2000 skett den 10 december 1999. Kallelserna skickades ut den 2 februari 2000.

Varför har målet tagit så lång tid att avgöra?

Målet anhängiggjordes i oktober år 1994. Muntlig förberedelse ägde inte rum förrän ett år efter anhängiggörandet. En av orsakerna till fördröjningen förefaller vara att det tog fyra månader innan svarandeombudet advokat EE inkom med ett yttrande som tingsrätten hade infordrat. Efter den muntliga förberedelsen fick kändandombudet, advokat DD, anstånd med en komplettering i sammanlagt fyra månader. Omkring ett år efter målets anhängiggörande väcktes frågan om mellandom avseende en preskriptionsfråga. Målet förbereddes för huvudförhandling i mellandomsfrågan. Det tog 1 år och 3 månader innan svarandeombudet inkom med bevisuppgift avseende denna fråga, närmare bestämt från februari 1996 till den 30 maj 1997. Inte förrän ett drygt halvår senare fick rätten besked från svaranden om hans synpunkter på rättens sammansättning vid huvudförhandlingen. Det hade hunnit bli januari 1998 och målet var ungefär 3,5 år gammalt. Härefter hände ingenting med målet förrän i februari 1999. Under våren 1998 erhöll referenten, lagmannen HH, lagmanstjänst vid en annan domstol. Han tjänstgjorde härefter endast i begränsad omfattning vid tingsrätten. Undertecknad tillträdde vikariat som rådmann vid tingsrätten den 1 november 1998 och erhöll fast rådmannstjänst i februari 1999. Efter det inleddes arbetet med att försöka nedbringa målbalanserna på den rotel som HH tidigare hade innehaft. Som jag redan har berört innefattade det arbetet bland annat telefonkontakter med ombud och ibland direkt med parterna i företrädesvis gamla mål. Bland annat diskuterade jag med båda ombuden i det nu

aktuella målet lämpligaste handläggningsalternativ för att påskynda målets avgörande med tanke på att det hade blivit så gammalt. Detta resulterade i att målet, som planerat, skulle sättas ut till huvudförhandling för prövning av mellandomsfrågan. Det visade sig dock bli synnerligen besvärligt att hitta ett lämpligt förhandlingsdatum och när så äntligen skedde, ett halvt år fram i tiden, begärde ombuden, dagen före huvudförhandlingen, att den skulle ställas in med hänvisning till att AA avsåg att åberopa en mängd nya omständigheter och de dessutom avsåg att inleda förlikningsförhandlingar. Detta var april år 2000 och målet hade nu hunnit bli 5,5 år gammalt. Efter sommaren år 2000 meddelade ombuden att de inte hade nått någon förlikning och båda var nu inställda på att överge mellandomsalternativet. Eftersom målet inte var färdigberett med avseende på AA motfordringar framstod en fortsatt muntlig förberedelse som nödvändig. Motfordringarna var emellertid omfattande och översteg huvudkravet och en muntlig förhandling var därför inte lämplig innan svaren hade redogjort för motkraven. EE ålades inkomma med precisering av motkraven och grunderna för dessa. Någon precisering kom dock inte in och efter omkring tre månader utfärdades ett sk ”stupstocks föreläggande”. En kort tid efteråt meddelade EE att han inte längre företrädde AA. AA stod därefter utan ombud och ett stort antal telefonsamtal förekom mellan rätten, AA, dennes försäkringsbolag och motpartsombudet för att lösa den uppkomna situationen. Detta skedde under våren 2001 och då var målet 6,5 år gammalt. Målet sattes ut till fortsatt muntlig förberedelse. Före förhandlingen insjuknade advokaten DD och ett nytt ombud måste sätta sig in i målet, som var omfattande och alltfjämt inte utrett med avseende på svarandens motkrav. Efter förhandlingen utbröt en intensiv och vidlyftig korrespondens från båda sidorna. Huvudförhandling bokades in under två dagar i maj månad 2002. Bland annat med hänsyn till de uppenbara svårigheter som var förenade med att avgöra målet utan juridiskt biträde på svarandesidan erbjöd sig tingsrättens lagman att sammanträffa med parterna för att försöka förlika dem, vilket också – efter en hel dags diskussioner – lyckades.

Tingsrätten anförde följande.

Vad gäller tingsrättens arbetssituation, tvistemålsbalans, åtgärder i verksamhetsplanerna för år 2000 och 2001 får tingsrätten hänvisa till domstolens remissvar till Riksdagens ombudsmän, Dnr 3134-2001.

Beträffande frågan om varför det inte vidtogs några handläggningsåtgärder mellan den 30 maj 1997 och den 17 november 1997 har tingsrätten inget svar på. Under denna tid var f.d. lagmannen HH referent i målet och chef för domstolen. Han är följaktligen den som bör kunna besvara frågan.

Rådmannen CC har lämnat ett uttömmande svar med avseende på den övriga tiden fram till målets avgörande och tingsrätten får hänvisa till hennes yttrande.

Därutöver önskar tingsrätten få anföra följande. – Efter JO:s beslut i Dnr 3134-2001 har följande åtgärder vidtagits. Under lagmannens ledning har en ytterligare genomgång skett den 30 och 31 maj 2002 av samtliga tingsrättens mål. Genomgången har skett tillsammans med rotelinnehavarna. För att förhindra att mål skall kunna ”somna in” har träffats en uppgörelse med hela personalen som går ut på att rotelsekreterarna skall efter att en föreläggandetsfrist löpt ut ”lyfta” fram målet och anteckna på dagboksbladet att målet lämnats till rotelinnehavaren för åtgärd. – Lagmannen har att i vart fall två gånger om året ta del av handläggningen av samtliga mål på rotlarna. – Vidare har betonats vikten av att utnyttja alla de möjligheter som föreligger enligt RB för att påskynda handläggningen av målen, särskilt har understrukits vikten av bestämmelsen i 42 kap 6 § 2 st. RB.

Mot bakgrund av JO:s beslut i Dnr 3134-2001 och förhållandet att det stod klart att den planerade huvudförhandlingen i maj 2002, i nu aktuella mål, inte skulle komma till stånd, vidtog jag följande åtgärder. – Jag tog telefonkontakt med parterna och efterhörde om de var intresserade av att träffa en uppgörelse i målet. Jag erbjöd dem att ställa upp vid ett sammanträde helt utanför RB:s regler, om de hade ett sådant intresse. Jag underströk att jag inte hade läst in målet och inte kunde ingå i sådana diskussioner som skulle kunna leda till jäv. Alla tingsrättens tre domare skulle behövas vid en framtida huvudförhandling. Parterna förklarade sig intresserade av

en sådan lösning. Genom ett sammanträffande utan advokats närvaro var tanken att man skulle förhindra uppkomsten av ytterligare rättegångskostnader, vilka redan då var mycket betydande. – Kärandeombudet gav sitt samtycke till åtgärden och AA saknade ombud (rättsskyddet var för hans del enligt uppgift förbrukat). – Målet är omfattande och så var också meningsskiljaktigheterna. Det oaktat lyckades vi att få en uppgörelse där båda sidorna visade glädje, befrielse och tacksamhet över att tvisten äntligen var slutgiltigt löst.

I anmälan framförs en uppgift om att förlikningen träffades på grund av att ingen kunde säkert säga när målet skulle avgöras. Påståendet är riktigt men bakgrunden har anmälaren funnit skäl att utelämna. För det första framhöll jag för parterna att jag inte är referent men känner så mycket till målet att AA stod utan juridiskt biträde i ett omfattande entreprenadmål som inte var slutförberett från hans sida. För det andra kunde jag inte ensam ”spika” ett datum. Jag framhöll vikten av att AA snarast anlätade juridiskt biträde i målet och fick svaret att han hade vidtalat en advokat. På min fråga om advokatens namn, vilket naturligtvis var av intresse för tingsrätten, svarade han att det var en ”jurist” och till slut att han ”avsåg anlita någon söderifrån”. Med hänsyn till det anförda anser jag det inte är anmärkningsvärt att tidpunkten för huvudförhandlingen vid tillfället inte kunde bestämmas. Sammantaget kan på mycket goda grunder hävdas att anledningen till förlikningen var en helt annan än den av makarna Sundelin angivna.

I tingsrättens yttrande till JO i det ärende som tingsrätten hänvisade till (dnr 3134-2001) uttalades bl.a. att tingsrätten under en rad av år hade haft en besvärande tvistemålsbalans och att tingsrätten under en period i samband med lagmansbyte 1998 hade endast två domare på tre rotlar.

AA och BB kommenterade remissvaret och ifrågasatte särskilt att tingsrätten beviljat anstånd i så stor utsträckning som skett och de långa uppehåll som förekommit under handläggningen av målet. Vidare framhöll de att lagmannens uppgift att deras rättsskydd skulle ha varit förbrukat inte var riktigt.

Bedömning

Stämningsansökan i målet kom in till tingsrätten i oktober 1994 och målet avgjordes i juni 2002. Handläggningstiden kom således att bli cirka sju och ett halvt år.

På dagboksbladet finns under en period om drygt fem månader år 1997 inte några noteringar om att handläggningsåtgärder skulle ha vidtagits i målet. Under två år, från januari 1998 till februari 2000, finns inte någon annan dokumenterad åtgärd än ett telefonsamtal. Vidare framgår att parternas ombud redan inledningsvis beviljades upprepade anstånd med att komma in med yttranden och att tingsrättens förelägganden inte följdes. Som exempel kan nämnas att svarandeombudet först i maj 1997, efter upprepade påminnelser och anstånd, följde ett föreläggande som gavs i juli 1996 att inkomma med bevisuppgift. Under målets handläggning har två sammanträden för muntlig förberedelse ägt rum, dels i oktober 1995, dels i oktober 2001. I juni 2002 ägde ett sammanträde rum i syfte att undersöka möjligheterna för parterna att träffa en förlikning, vilket ledde till att en förlikning ingicks och att målet avskrevs.

Fram till våren 1998 var en domare, som inte längre tjänstgör vid domstolen, ansvarig för målet. Tingsrätten har med hänvisning till detta förhållande inte kunnat lämna någon förklaring till uppehållet i handläggningen under den period

om drygt fem månader år 1997 som åsyftades i remissen till tingsrätten. Tingsrätten har av samma skäl inte heller kunnat redogöra för vilka överväganden som fram till våren 1998 gjordes i målet. Det är inte meningsfullt att utreda dessa frågor ytterligare.

CC påbörjade sin tjänstgöring vid tingsrätten i november 1998 och övertog då ansvaret för målet. Hon har anfört att roteln hade varit obemannad under ett antal månader innan hon började och att det fanns en stor balans av tvistemål.

Med anledning av frågan i remissen till tingsrätten om den uteblivna handläggningen under perioden januari 1998–februari 2000 har CC uppgett att hon hade flera kontakter med ombuden under våren och sommaren 1999 i syfte att få synpunkter på den fortsatta handläggningen. De muntliga kontakter som förekom dokumenterades emellertid inte beroende på att det nya datoriserade målhänteringssystemet upplevdes som omständligt. Kontakterna resulterade i att målet skulle sättas ut till huvudförhandling under hösten 1999 för att rätten i en mellandom skulle pröva frågan om preskription. Det uppstod emellertid sedan problem med att finna en förhandlingstidpunkt som passade alla. Kallelser till en förhandling den 6 april 2000 utgick därför först den 2 februari.

Den planerade huvudförhandlingen ställdes sedermera in på parternas begäran. Under perioden april 2000–augusti 2001 skickade tingsrätten två påminnelser och ett föreläggande till ett av ombuden. I övrigt finns under den perioden endast anteckningar om telefonkontakter mellan domstolen och ombuden m.fl. Av dessa framgår bl.a. att det under denna period förekom förlikningsförhandlingar mellan parterna.

Rätten har en skyldighet att se till att handläggningen inte i onödan drar ut på tiden. Enligt 42 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken skall rätten driva förberedelsen med inriktning på ett snabbt avgörande. Bestämmelsen är en kodifiering av en redan tidigare gällande princip om att ansvaret för att målets handläggning fortskrider ligger på rätten. Det är av stor vikt att en domare agerar med fasthet vid utövandet av den formella processledningen och att han eller hon hela tiden är aktiv under förberedelsen (Fitger, Rättegångsbalken, del 3, s. 42:22).

Av CC:s redogörelse för handläggningen förefaller det som om mycket tid har gått åt till att telefonledes söka kontakt med parterna och deras ombud för att i samförstånd med dem hitta lämpligaste handläggningsalternativ. Av redogörelsen framgår också att det ibland var svårt att få kontakt med ombuden.

Även om arbetssituationen vid tingsrätten har varit ansträngd kan den emellertid inte motivera den långa handläggningstiden. En bidragande orsak till att handläggningen dragit ut på tiden på ett oacceptabelt sätt har varit att tingsrätten inte agerat med den fasthet som krävts. Det är t.ex. sannolikt att handläggnings-tiden hade kunnat förkortas om tingsrätten i ett tidigare skede hade kallat till sammanträde för muntlig förberedelse i syfte att utreda de oklarheter som förelåg.

Jag vill vidare understryka vikten av att rätten, om parter eller ombud inte följer rättens förelägganden eller på annat sätt förhalar förberedelsen, använder de

påtryckningsmedel som rättegångsbalken tillhandahåller. Som exempel kan nämnas s.k. stupstocks föreläggande och möjligheten att meddela att förberedelsen vid en viss senare tidpunkt skall anses vara avslutad (42 kap. 15 och 15 a §§ rättegångsbalken). Först sedan målet pågått i mer än sex år utfärdade tingsrätten i februari 2001 ett stupstocks föreläggande.

Det kan således sammanfattningsvis konstateras att tingsrätten inte drivit förberedelsen i målet med den snabbhet, koncentration och effektivitet som krävts och att det således finns anledning att rikta kritik mot den med anledning av den oacceptabla handläggningstiden.

Vad som i övrigt anförts föranleder inte något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.